

Fonto: De geschiedenis van de allerarmsten in Europa

Inleiding

In het algemeen kennen wij wel de geschiedenis van personen uit de adel en gegoede burgerij maar nauwelijks of niet die van de armsten. Af en toe worden zij, vaak met minachting, als roerige en haveloze groep even genoemd, zonder hen als persoon recht te doen. Ook de armsten kennen het onmenselijk leven van hun voorouders niet en evenmin hun dagelijkse strijd om zich naar vermogen in te zetten voor een betere toekomst. Vandaar dat de armsten zich ten onrechte schamen over hun afkomst. En anderen, die de armsten niet kennen, zien hen vaak als een bedreiging van de sociale orde. Père Joseph Wresinski (1917-1988), grondlegger van ATD Vierde Wereld - *mensenrechtenbeweging van en met de armsten in arme en rijke landen* - wilde daarin verandering brengen en vroeg aan volontairs en medestanders om de armsten hun geschiedenis terug te geven zodat hun eigenwaarde kon groeien.

Een voorbeeld uit het boek 'Armoede: noodlot of onrecht? - Een van de armste gezinnen van Nederland aan het woord' geschreven door Henri van Rijn samen met dat gezin:

"Als eind maart 1916 (tijdens de Eerste Wereldoorlog) Duitsland waarschuwt dat het Nederland zal binnendringen (...) worden alle (militaire) verloven ingetrokken. De Duitse dreiging blijft voortduren, niettemin wordt Willem vanaf juni 1916, na 33 jaar, "uit de sterkte (van de Nationale Militie) gebracht" (vanwege een steeds erger wordende beenkwaal). Hem wordt daarbij een jaarlijks pensioen van: 360 gulden toegekend. Daarna probeert de 60-jarige Willem als 'loopknecht' er iets bij te verdienen. Als ik in 1993 André, een achterkleinzoon, hierover vertel, vraagt deze zich af waar Willem, die al jaren last van zijn benen heeft, daarvoor de moed vandaan haalde."

Doelstelling van Fonto

Om de geschiedenis van de armste gezinnen in Europa zichtbaar te maken is begin 2001 vanuit Delft begonnen met het Vierde Wereld-project Fonto, zodat de armsten hun wortels terugvinden en zelfs trots op hun moedige voorouders kunnen zijn. Tevens kunnen niet-armen meer waardering en respect voor de armsten krijgen en de armsten in de toekomst meer als onmisbare volwaardige burgers tegemoet treden. (*fonto* betekent 'bron' in het *esperanto*)

Wijze van aanpak

Naast een onderzoeks-, informatie-, en vormingsfunctie, heeft Fonto ook een bewaarfunctie. Zo worden geschreven en gedrukte documenten (boeken, artikelen, enz.) en objecten verzameld of geregistreerd, die iets met het leven en de strijd van de armsten hebben te maken b.v. hoe zij hun brood probeerden te verdienen of die weergeven hoe de samenleving de armsten bekeek en behandelde. Verder worden illustraties (schilderijen en tekeningen) en foto's gezocht, die iets over de armsten bevatten. Er verschijnen wel steeds meer publicaties over de armen in de geschiedenis, maar Fonto zoekt vooral gegevens over hen, die in Europa, in bepaalde perioden misprijzend als 'slechte armen' werden aangeduid.

Gezien de omvang van Europa beperkt het actieve onderzoek zich in deze beginjaren voornamelijk tot Nederland, België en Frankrijk. Aangeboden bijdragen uit andere landen zijn overigens ook reeds zeer welkom.

Fonto werkt nauw samen met het 'Institut de Recherche et de Formation aux Relations Humaines' in Pierrelaye (F.) (het onderzoeksinstituut van de internationale beweging ATD Vierde Wereld).

Ook buiten ATD Vierde Wereld wordt samenwerking gezocht; er is onder meer contact gelegd:

- in Nederland met: het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam, Vereniging De Ommerschans, het IREWOC (internat. onderzoek naar kinderarbeid), Zcala (voorheen het Volksbuurtmuseum) in Den Haag;
- in België met: de Beweging Mensen met Laag Inkomen en Kinderen en het MIAT (Museum voor Industriële Archeologie en Textiel), het AMSAB-Instituut voor Sociale Geschiedenis, allen in Gent, en het Museum over Vrijheidsberoving i.o. in Merksplas.

Eerste activiteiten:

- de voorbereiding van de registratie van reeds verzamelde boeken;
- het zoeken van vrijwilligers op het terrein van de registratie (van de bibliotheek), een website opbouwen, enz.;
- het vinden van meer individuele vrienden in de diverse landen die willen helpen documenten, objecten en dergelijke te zoeken;
- het op zetten van een netwerk van correspondenten in de Europese landen die aan Fonto kunnen bijdragen, dat nieuwe vrienden helpt te zoeken, enz.;
- het zoeken van vrienden bij instellingen en musea, onder historici;
- gegevens verzamelen over lokaties die iets vertellen of betekenis hebben inzake de geschiedenis van de armsten, b.v. van 1820 tot 1889 was er in Nederland de voormalige straf- en bedelaarskolonie Ommerschans. Velen stierven daar, nadat zij uit andere delen van het land waren gedeporteerd en in onmenselijke omstandigheden onder een militair regime te werk waren gesteld. Zo zijn daar 5.484 mensen, waaronder 500 kinderen, naamloos begraven op een inmiddels door bomen en struiken overwoekerd deel van het kerkhof. In dezelfde tijd is men in Merksplas (België) een soortgelijke dwangkolonie begonnen en niet lang daarna een tweede in Nederland te Veenhuizen.

Plannen om de verworven kennis uit te dragen:

- het samenstellen van reizende tijdelijke exposities met een bepaald thema, die men op diverse plaatsen in de verschillende Europese landen kan bezoeken. Ooit ook het opzetten van een permanente tentoonstelling;
- lezingen over de geschiedenis van de armsten organiseren door volontairs en medestanders van ATD Vierde Wereld, alsook door deskundigen van buiten ATD Vierde Wereld;
- een internet-website opzetten met de eerste resultaten van dit onderzoek, informatie over belangrijke lokaties in de geschiedenis van de armsten in Europa en 'linken' met musea en andere instellingen. Dit alles zou kunnen uitmonden in een virtueel museum;
- op historisch terrein bijdragen leveren aan thema-nummers van het wetenschappelijk blad van ATD Vierde Wereld, 'Revue Quart Monde'. Een eerste artikel over de Geschiedenis van de onmaatschappelijkheidsbestrijding in Nederland (1914-1970) is verschenen in: L'Europe au pied du mur - Revue Quart Monde, nr 181, februari 2002.

Aanbevolen literatuur aangaande geschiedenis van de armsten

- 'Leurder en Mollenvanger. Een geschiedenis van zeven generaties (in België)' door Anne-Marie Rabier
- 'Armoede: noodlot of onrecht? Een van de armste gezinnen in Nederland aan het woord' door Henri van Rijn

Deze en andere publicaties zijn te bestellen:

- *per e-mail in Nederland:* bestellingen@atd-vierdewereld.nl

òf per telefoon 070 361 57 87

- *per e-mail in België:* atd-vw.belgie@skynet.be

òf per telefoon 02 647 99 00

Meebouwen aan Fonto

Wilt u Fonto steunen door het [toesturen van of attenderen op](#) van artikelen (*met bronvermelding en datum*) en publicaties met gegevens over de geschiedenis van de allerarmsten in België, Nederland en andere Europese landen?

Financiële steun is zeer welkom op Postbankrekening 9190 t.n.v. Fonto/ATD Vierde Wereld te Delft, NL.
Bij voorbaat dank!

Voor wie meer informatie over Fonto wenst of kan bijdragen aan de opbouw daarvan:
Fonto/ATD Vierde Wereld
Henri van Rijn, coördinator
Phoenixstraat 66, 2611 AM Delft, Nederland
telefoon (+31) (0)15 214 38 84, [e-mail](mailto:fonto@planet.nl): fonto@planet.nl